

**Дзяржаўная ўстанова адукацыі
«Гімназія г.Пружаны»**

**АПІСАННЕ ВОПЫТУ ПЕДАГАГІЧНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ
«ДАСЛЕДЧАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ЯК
СРОДАК ТВОРЧАГА РАЗВІЦЦЯ ВУЧНЯЎ 5-7 КЛАСАЎ»**

**Ануфрыенка Валянціна Леанідаўна,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
8(029)8212173**

2017г.



1. Інфармацыйны блок

1.1. Назва тэмы вопыту

Даследчая дзейнасць на ўроках беларускай мовы як сродак творчага развіцця вучняў 5-7 класаў

1.2. Актуальнасць вопыту

Адной з задач навучання мове з'яўляецца “развіццё інтэлектуальных і творчых здольнасцей вучняў, фарміраванне навыкаў самастойнай вучэбнай дзейнасці” [1, с. 11]. Сённяшні дзень прад'яўляе вельмі высокія патрабаванні да выпускнікоў школ, якім, для таго каб быць паспяховымі, толькі акадэмічных ведаў, уменняў і навыкаў ужо недастаткова. Грамадству неабходны людзі, якія валодаюць словам, умеюць абараніць свае перакананні, погляды, творча ўключыцца ў працэс міжасобаснай камунікацыі. Але апошнія гады з-за падрыхтоўкі дзяцей да цэнтралізаванага тэсціравання праблема развіцця творчай асобы набыла больш востры характар.

Адной з прыярытэтных задач адукацыйнага працэсу з'яўляецца творчае развіццё вучняў на аснове далучэння іх да самастойнай пошукавай і даследчай дзейнасці ў розных галінах ведаў. Як вядома, права быць самастойным нельга атрымаць у падарунак: так ці інакш, чалавек вымушаны яго здабываць. “Каб быць не трэскай у буры хваль, а караблём, які плыве па волі гаспадара, чалавек павінен валодаць навуковым метадам пазнання ў сучасным інфармацыйным свеце. І да гэтага яго павінна рыхтаваць школа” [2, с. 33]. У пэўным сэнсе, навучанне ў школе і ёсць шлях да “даросласці”, адным са складальнікаў якой, дарэчы, з'яўляецца здольнасць самастойна спасцігаць свет і асэнсоўваць яго разнастайныя праявы. А садзейнічае гэтаму, я лічу, правільна арганізаваная на ўроках даследчая дзейнасць. “Калі вучань у школе не навучыўся сам нічога ствараць, то і ў жыцці ён заўсёды будзе толькі пераймаць, капіраваць” [3, с.195], - папярэджваў Л.М.Талстой.

Які сучасны настаўнік не марыць аб тым, каб дзеці на яго ўроку працавалі з цікавасцю, творча? Менавіта таму на кожным уроку я стараюся раскрыць і

развіць творчыя здольнасці вучняў. Сваю задачу як педагога я бачу ў тым, каб супрацоўнічаць з вучнямі, выходзіць у іх жаданне пошуку новых ведаў.

1.3. Мэта вопыту

Арганізацыя даследчай дзейнасці на ўроках беларускай мовы ў 5-7 класах з мэтай развіцця творчых здольнасцей вучняў.

1.4. Задачы вопыту:

- абгрунтаваць ролю даследчай дзейнасці як сродку развіцця творчых здольнасцей вучняў;
- выявіць метады і прыёмы, якія накіраваны на развіццё творчых здольнасцей вучняў;
- паказаць эфектыўнасць урока беларускай мовы праз арганізацыю даследчай дзейнасці.

1.5. Працягласць работы над вопытам

Даследчай дзейнасцю я займаюся з 2010 года. Напісана шмат вучэбна-даследчых работ, якія мелі поспех не толькі ў раёне, але і на абласным і рэспубліканскім узроўнях. Даследчай дзейнасцю займалася з вучнямі, пачынаючы з 9 класа. Практыка паказала, што цяжка дзецям за адзін-два гады асвоіць даволі вялікі аб'ём матэрыялу. Таму апошнія тры гады выкарыстоўваю даследчыя метады і прыёмы на ўроках мовы, пачынаючы з 5 класа. Мая дзейнасць па выкарыстанні даследчага падыходу ў навучанні ўключае некалькі этапаў:

1 этап. Правядзенне дыдактычнага аналізу тэмы, якая падлягае вывучэнню з дапамогай даследчага падыходу.

2 этап. Распрацоўка (праектаванне) ўрокаў з выкарыстаннем даследчага падыходу на аснове дыягностыкі ўзроўню вучэбна-пазнавальнай дзейнасці і творчых, даследчых уменняў і навыкаў школьнікаў.

3 этап. Арганізацыя навучальнага працэсу з элементамі даследавання.

4 этап. Аналіз і карэкцыя развіцця творчых, даследчых уменняў і здольнасцей школьнікаў.

2. Апісанне тэхналогіі вопыту

2.1. Вядучая ідэя вопыту

Сёння наспела неабходнасць у выкарыстанні на ўроках і пазаўрочнай дзейнасці такіх тэхналогій, дзякуючы якім можна выхаваць творчую, самастойную, інтэлектуальна развітую асобу, якая знаходзіцца ў працэсе пастаяннай самаадукацыі.

Сутнасць даследчага метаду навучання заключаецца ў арганізацыі пошукавай, творчай дзейнасці навучэнцаў па рашэнні новых для іх праблем.

Менавіта таму на сучасным этапе, калі рэалізуецца кампетэнтнасны падыход да арганізацыі адукацыйнага працэсу, выкарыстанне даследчых метадаў навучання дазваляе фарміраваць у вучняў тыя кампетэнцыі, якія дазваляць ім паспяхова дзейнічаць у розных жыццёвых сферах.

2.2. Апісанне сутнасці вопыту

Праблему даследчай дзейнасці ў школе разглядалі на працягу многіх гадоў А. Ф. Ануфрыеў, А. І. Біруля, І. М. Кузняцоў, Ю. М. Куражкоўскі, А.В. Леантовіч, Н.Б.Шумакова, В. П. Вахцераў. Адным з першых прыхільнікаў метаду даследавання як асновы навучання школьнікаў можна лічыць Я. А. Каменскага. Работы дадзеных даследчыкаў з'явіліся метадалагічнай асновай вопыту, які я прапаную. За час сваёй дзейнасці я апрабавала мноства розных тэхналогій, метадаў і прыёмаў навучання. Для сябе я акрэсліла 3 этапы дзейнасці:

1 этап – падрыхтоўчы (5-7 класы) дазваляе прывіць навук працы з навукавай і даведачнай літаратурай, выкарыстоўваць элементы “мікра-даследавання”;

2 этап – развіццёвы (8-9 класы) прадугледжвае замацаванне папярэдняга даследчага вопыту і набыццё новых навыкаў;

3 этап – даследчы (10-11 класы) дазваляе вучню больш актыўна праявіць свой навуковы пошук. Школьнік можа аформіць свае назіранні ў вучэбна-даследчую работу.

Хачу падзяліцца вопытам арганізацыі даследчай дзейнасці на ўроках беларускай мовы ў 5-7 класах. Кожны свой урок я пачынаю з фарміравання ў

вучняў матывацыі да навучання. Гэтаму спрыяе стварэнне эмацыянальнага настрою, што дапамагае засяродзіць увагу вучняў на тэме ўрока, абудзіць цікавасць, настроіцца на працу. Заўважыла, што нават у вопытнага настаўніка ўрок “не пойдзе”, калі ён не будзе кожны раз пачынацца па-новаму. Сам урок можа быць традыцыйным, а вось пачатак павінен быць арыгінальным. Для гэтага карыстаюся прыёмамі “Памяняемся месцамі”, “Падары кветку” і інш.

Для стварэння эмацыянальнага настрою выкарыстоўваю шматлікія прытчы, урыўкі з твораў мастацкай літаратуры (міфаў, легендаў, казак), якія маюць павучальны сэнс і выклікаюць вучняў на роздум, вершы беларускіх паэтаў, загадкі (дадатак 1). Заўсёды такі пачатак суправаджаецца пытаннямі: Як вы зразумелі сэнс прытчы? ці Якая асноўная думка выказвання? Адказваючы на пытанні, школьнікі вучацца выказваць сваё меркаванне, аргументаваць сваю думку, разважаць. Уменне ствараць вуснае выказванне і ёсць першая прыступка да развіцця творчых здольнасцей вучняў.

Як кажуць, запамінаецца пачатак і канец любой справы, таму вялікае значэнне надаю і заключнаму этапу ўрока. Стараюся закончыць урок на пазітыве. Гэта могуць быць цудоўныя радкі-пажаданні, чатырохрадкоўі-роздумы або проста “слова-камплімент” (дадатак 2).

Немалаважную ролю, я лічу, выконвае на ўроку і рэфлексія. Метад рэфлексіі прызначаны, каб абмеркаваць выкананыя заданні, іх крытычна прааналізаваць. Стараюся падабраць такія пытанні, якія патрабуюць самастойнага творчага вырашэння. Напрыклад: “Закончы фразу”, “Трэці лішні”, “Алфавіт”, падабраць ключавыя словы да тэмы ўрока, спалучыць словы, сказ, агучыць схему-апоры, адказаць на пытанні па аналогіі, з апорай на мэты ўрока: “Што здолеў, што не здолеў? Чаму навучыўся? Што падалося цяжкім, што лёгкім?”, сінквейн, “Пісьмо самому сабе”, выказванні па крузе і г.д. (дадатак 3).

Я часта практыкую такі сродак актывізацыі творчай дзейнасці як “дапісванне” (“дадумванне”) тэксту. Правядзенне такой работы стварае пазнавальную і эмацыянальную настроенасць, абуджае цікавасць.

На ўроках мовы я часта звяртаюся да фразеалагізмаў, прыказак і прымавак. Гэты прыём я прымяняю не толькі на ўроках тлумачэння новага матэрыялу, але і як моўную хвілінку на ўроках для развіцця маўлення вучняў і пры вывучэнні іншых тэм. Напрыклад, пры вывучэнні тэмы “Займеннік як часціна мовы” вучні павінны падабраць прыказкі, у якіх ужываюцца займеннікі, і вызначыць разрад займеннікаў, іх склон і сінтаксічную ролю: У вераб'я багатая сям'я: у кожнага верабейкі па тры капейкі. Я яму пра абразы, а ён мне пра гарбузы. Не маё гарыць – не мне тушыць. Які пастух, такая й чарада.

Вельмі часта звяртаюся да метаду эмпатыі. Сутнасць гэтага метаду азначае «ўжыванне» чалавека ў стан іншага чалавека. Праз пачуццёва-вобразныя і мысліцельныя ўяўленні вучань спрабуе «перасяліцца» ў вывучаемы аб'ект, адчуць і зразумець яго знутры. Умовай паспяховага выкарыстання гэтага метаду з'яўляецца пэўны стан дзяцей, ствараемы настаўнікам настрой. Ужывацца ў сутнасць адукацыйных аб'ектаў дапамагае выкарыстанне славесных прадпісанняў: Уявіце сабе, што вы сёння не вучні, а Даследчыкі навуковай установы ці Канструктары. Такія практыкаванні развіваюць здольнасць думаць і зразумець з'явы з розных пунктаў погляду, вучаць уключаць у пазнанне не толькі розум, але і пачуцці (дадатак 4).

Таксама я практыкую прымяненне метаду вобразнага бачання, які ўяўляе сабой эмацыянальна-вобразнае даследаванне аб'екта. Да гэтага метаду звяртаюся пры вывучэнні тэмы “Тыпы маўлення”. Дзецям прапануецца намаляваць вобраз ці карціну, якая ўзнікла ў іх уяўленні пры праслухоўванні тэксту.

Лічу эфектыўным прыём «Калі б...». Вучням прапаную пафантазіраваць, што магло б быць, калі б, напрыклад, не было знакаў прыпынку ці ўсе словы пісаліся б з вялікай літары. Выкананне падобных заданняў не толькі развівае ўяўленне вучняў, але і дазваляе ім лепш зразумець узаемасувязь паміж яго складнікамі.

Прыём “Інсцэніраванне” я выкарыстоўваю пры вывучэнні тэмы “Стылі мовы” як прыклад тэксту гутарковага стылю. Гэты прыём накіраваны на

развіццё здольнасці да творчага самавыражэння ў працэсе інтэрпрэтацыі прачытанага.

Найбольш часта на ўроках мовы я праводжу мікра-даследаванне. Пры гэтым выбіраецца аб'ект даследавання (любая тэма па мове). Вучням прапануецца па плане даследаваць аб'ект: сфармуляваць мэту даследавання – знайсці факты пра аб'ект – паставіць узніклыя пытанні і праблемы – сфармуляваць версіі адказаў, гіпотэзы – даць рэфлексійныя разважанні, усвядомленыя спосабы дзейнасці і вынікі – сфармуляваць вывады. Такая алгарытмізацыя не перашкаджае творчасці. Наадварот, выканаўшы паслядоўна ўсе пералічаныя крокі, амаль кожны вучань непазбежна атрымлівае свой уласны адукацыйны прадукт.

Пры арганізацыі даследчай дзейнасці на ўроку я ўлічваю ўзрост навучэнцаў. У 5–7 класах вучні набываюць прасцейшыя веды, уменні і навыкі, якія неабходны для выканання даследчай работы. Ідзе працэс навучання асновам самастойнай дзейнасці, развіцця нестандартнага (крытычнага) мыслення. Так, на ўроку беларускай мовы ў 5 класе пры вывучэнні тэмы «Апавядальныя, пыталныя і пабуджальныя сказы» выкарыстоўваю наступныя заданні: пастаўце да сказаў пытанні так, каб выдзеленыя словы былі адказамі або выпішыце з верша Эдзі Агняцвет па 2 сказы (апавядальныя, пыталныя, пабуджальныя) і прачытайце іх з патрэбнай інтанацыяй.

На ўроках мовы пяцікласнікам прапаную правесці даследаванне якога-небудзь слова (напрыклад, слова “Радзіма”). Для гэтага склалі сказ, вызначылі сінтаксічную функцыю слова ў сказе, склалі з гэтым словам сінквейн, падабралі прыказкі, вершы беларускіх аўтараў на тэму «Радзіма». Пры правядзенні марфемнага аналізу слова ўдасканалілі навыкі работы з марфемным слоўнікам. Далейшае даследаванне накіравана на характарыстыку гэтага слова як часціны мовы, на гукавы аналіз слова. Такая праца развівае сістэмнае мысленне і творчае ўяўленне вучняў, актывізуе і папаўняе іх моўны запас, выходзіць пазнавальную цікавасць.

На сваіх уроках не магу абысціся без творчых заданняў. На ўроках мовы самым лепшым, на маю думку, для развіцця творчых здольнасцей з'яўляецца напісанне сачынення, пераказу, пераклада. Напрыклад, у 5 класе часцей за ўсе практыкуюцца сачыненні па карціне і сачыненні на аснове асабістых назіранняў, жыццёвых уражанняў і ўласнага вопыту школьнікаў. Лічу, што творчыя заданні развіваюць мысленне вучняў, даюць магчымасць выбару і спрыяюць развіццю творчага і інтэлектуальнага патэнцыялу (дадатак 5).

Пры вывучэнні тэмы “Галоўныя і даданыя члены сказа” група даследчыкаў атрымала заданні: даследаваць галоўныя члены сказа ў казцы Георгія Марчука “Чаму дрэвы не спяваюць”, даследаваць даданыя члены сказа ў вершы М.Багдановіча “Здароў, марозны, звонкі вечар”, даследаваць зборнік дыктовак і падабраць з тэкстаў рознаўзроўневыя заданні у якасці дыдактычнага матэрыялу. Добрыя навыкі даследавання набываюць вучні пры вывучэнні тэмы “Лексіка”, калі яны адшукваюць у творах мастацкай літаратуры сінонімы, антонімы, словы з пераносным значэннем і іншыя сродкі выразнасці. Пры абароне сваіх даследаванняў вучні авалодваюць навыкамі падагульняць матэрыял, рабіць высновы, адстойваць свае погляды, набываюць камунікатыўныя навыкі. А самае галоўнае, у іх ёсць магчымасць для самарэалізацыі сваіх магчымасцей і творчых здольнасцей. На ўроках мовы выкарыстоўваю апорны канспект, які дапамагае вучню лепш запомніць важныя тэарэтычныя веды, садзейнічае выпрацоўцы навыкаў і ўменняў правільна разважаць, самастойна, творча мысліць.

Я імкнуся ствараць умовы на ўроку для развіцця творчых здольнасцей праз даследчую дзейнасць шляхам параўнання, развіцця крытычнага мыслення. Так, пры тлумачэнні новага матэрыялу па тэме “Вытворная і невытворная аснова” вучні даследуюць словы і робяць вывад, чаму ў словах “лес”, “поле”, “школа” аснова невытворная, а ў словах “лясны”, “палявы”, “прышкольны” аснова вытворная. Пры вывучэнні тэмы “Алфавіт” вучні даследуюць гісторыю стварэння чалавецтвам пісьменства.

Даследчы эксперимент становіцца адным з прыёмаў пры вывучэнні тэмы “Словазлучэнне”: адзначыць сярод дадзеных спалучэнняў слоў словазлучэнні; пры вывучэнні тэмы “Аднародныя члены сказа”: расставіць знакі прыпынку, пабудаваць схему сказа і інш.; пры вывучэнні тэмы “Лічэбнік”: знайсці лічэбнікі ў прыказках, прыдумаць словы, каб у іх будове былі лічэбнікі.

У 7 класе пры вывучэнні тэм “Дзеепрыметнікавы зварот” і “Дзеепрыслоўны зварот” прапаноўваю дзецям правесці мікра-даследаванне: выпісаць са слоўніка фразеалагізмы, якія па структуры нагадваюць дзеепрыметнікавыя і дзеепрыслоўныя звароты, і скласці сказы. Такое заданне, па-першае, замацоўвае веды пра дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе; па-другое, яшчэ раз вучні пераконваюцца, чым адрозніваецца зварот ад формы дзеяслова; па-трэцяе, узбагачаецца лексічны запас; учацвёртых, замацоўваецца пастаноўка знакаў прыпынку; упятых, вызначаецца сінтаксічная роля і самае важнае – дзеці вучацца самастойна здабываць інфармацыю, працаваць з даведачнай літаратурай. Больш матываваным вучням прапаноўваю папрацаваць з этымалагічным слоўнікам фразеалагізмаў. Падобнае заданне можна выкарыстаць і пры вывучэнні тэмы “Прыслоўе”: падабраць да фразеалагізмаў прыслоўі, скласці сказы, вызначыць сінтаксічную ролю. Пры вывучэнні тэмы “Правапіс прыслоўяў” я прапаную дзецям даследаваць спосаб утварэння прыслоўяў (не ўсіх, а толькі тых, якія пішуцца праз дэфіс і разам).

Пры падрыхтоўцы да напісання нататкі пра дыспут у газету на тэму “Каго можна назваць сапраўдным сябрам” спрабуем з вучнямі правесці сацыялагічнае даследаванне: распрацоўваем пытанні, адказваем самі і даём адказаць вучням, напрыклад, 6 класа. Потым аналізуем, параўноўваем, аргументуем свой пункт гледжання, спрачаемся і прыходзім да высновы.

Вельмі важна правільна арганізаваць і правесці этап праверкі дамашняга задання. З гэтай мэтай у сваёй практыцы я выкарыстоўваю прыём “Экспертыза”. У класе выдзяляю групу экспертаў, якія правяраюць правільнасць выканання дамашняга задання па тых параметрах, якія

прапанавала я. Вызначаюцца больш значныя памылкі і выпраўляюцца падчас сумеснага абмеркавання. Практыкую прыём “Вусны тэст”: прапаную вучням адказаць на пытанні па тэме дамашняга задання (работу арганізоўваю ў групах ці пры дапамозе тых жа экспертаў).

На этапе актуалізацыі раней набытых ведаў выкарыстоўваю такія прыёмы, як “Лінгвістычная мазаіка”, “Кошык ідэй,” якія дазваляе выявіць усё, што вучні ведаюць ці ўмеюць па вивучаемай тэме.

Вельмі прадуктыўным у выпрацоўцы навыкаў па новай тэме лічу прыём “Зігзаг” – спосаб узаеманавучання ў мікрагрупах. Матэрыял, які неабходна засвоіць, папярэдне дзялю на часткі і кожнай групе прапаную пэўную частку матэрыялу, пасля вивучэння якога вучні разыходзяцца па іншых групах, дзе адбываецца ўзаеманавучанне. У канцы праводжу праверку любой часткі інфармацыі, заданняў.

Немагчыма на ўроку абысціся без самастойнай работы, якая патрабуе высокага ўзроўню самасвядомасці, фарміруе ў вучняў устойлівы інтарэс, пры якім іх захапляе сам працэс атрымання новых ведаў, а самастойнае рашэнне нестандартных задач прыносіць задавальненне. Метад самастойнай работы дазваляе развіваць пазнавальныя здольнасці вучняў, умацоўвае і павышае інтарэс, развівае творчае мысленне. У залежнасці ад падрыхтаванасці вучняў я арганізоўваю самастойную работу з падручнікам, тэстамі, карткамі, слоўнікамі, выкарыстоўваю даведачную літаратуру. Пры арганізацыі самастойнай работы па новай тэме выкарыстоўваю прыёмы “Візітныя карткі”, “Кірмаш”, “Вуллі”, “Аўтобусны прыпынак”.

Пры выкарыстанні прыёма «Аўтобусны прыпынак» я вызначаю пытанні для абмеркавання па новай тэме. Вучні разбіваюцца на групы па колькасці пытанняў (5-7 чалавек). Групы размяркоўваюцца па аўтобусных прыпынках. На кожным прыпынку ляжыць ліст паперы з запісанымі пытаннямі. Вучні запісваюць асноўныя моманты па новай тэме, адказваючы на пытанні. Затым па камандзе групы пераходзяць да наступнага прыпынку. Знаёмяцца з запісамі папярэдняй групы і па меры неабходнасці дапаўняюць іх.

Выпраўляць напісанае нельга. Калі група вяртаецца да свайго прыпынку, яна знаёміцца з усімі запісамі і прэзентуе вынікі работы па свайму пытанню. Пры неабходнасці я магу ўносіць карэктывы і падводжу вынікі работы кожнай групы.

2. 3. Выніковасць і эфектыўнасць вопыту

Для дыягностыкі паспяховасці выкарыстоўваўся параўнальны аналіз узроўню якасці ведаў па беларускай мове на працягу трох гадоў. Мая педагагічная практыка паказала, што вельмі мала дзяцей з нізкай матывацыяй навучання, дзяцей, якія нічога не хочуць ведаць і рабіць, асабліва ў пятых-шостых класах. Гэта значыць, што высокім з'яўляецца ўзровень вучэбнай матывацыі. У працэсе выкарыстання даследчых метадаў на ўроках беларускай мовы ствараюцца ўмовы, якія дазваляюць вучням:

- рэалізаваць уласныя творчыя здольнасці ў вучэбна-даследчай дзейнасці;
- самастойна праводзіць дыягностыку ўнутраных магчымасцей, паслядоўна рухаючыся па вызначаных кроках даследавання;
- самастойна авалодваць новымі відамі дзейнасці, напрыклад, тэхнічнымі сродкамі, камп'ютарнымі праграмамі;
- пашырыць вобласць індывідуальных ведаў праз самастойную дзейнасць;

Маніторынг якасці ведаў па беларускай мове за перыяд з 2013/2014 навучальнага года па 2015/2016 навучальны год паказвае, што стабільна высокім з'яўляецца працэнт вучняў, якія маюць па выніках года адзнакі высокага і дастатковага ўзроўняў (80-75%) (дадатак 6).

Высокі ўзровень паспяховасці вучні паказваюць на алімпіядах па беларускай мове і літаратуры розных узроўняў. Неаднаразова вучні станавіліся пераможцамі і прызёрамі не толькі на раённым этапе алімпіяд, але і на абласным этапе (дадатак 7).

Сфарміраваныя даследчыя навыкі на ўроках беларускай мовы дапамагаюць навучэнцам у працэсе арганізацыі навукова-даследчай дзейнасці

на трэцяй ступені навучання. Свой творчы патэнцыял вучні паспяхова рэалізуюць у час удзелу ў розных конкурсах (дадатак 8).

3. Заключэнне

3.1. Дадзеная праца прысвечана даследчай дзейнасці на ўроках беларускай мовы як сродку развіцця творчых здольнасцей вучняў. Праблема даследчай дзейнасці на сённяшні час застаецца актуальнай, бо знізіўся паказчык удзелу дзяцей у творчых конкурсах, у навукова-практычных канферэнцыях.

Лічу, што выкарыстанне даследчых прыёмаў і метадаў навучання дапамагае выхоўваць па-сапраўднаму адукаваных, зацікаўленых людзей, здольных самастойна прымаць рашэнні і супрацоўнічаць.

З практыкі бачу, што дзецям падабаюцца такія ўрокі. Яны адзначаюць, што паступова з'яўляецца ўпэўненасць у сабе, адступае нерашучасць, страх. Спачатку некаторым вучням непрывычна тое, што ім даводзіцца гаварыць, выказваць сваё меркаванне, абавязкова адказваць па тэме ўрока, прэзентаваць напрацоўкі сваёй групы. Яны разумеюць, што гэта вельмі адказна, бо твая падрыхтоўка непасрэдна ўплывае на ацэнку работы ўсёй групы. Таму ўсе зацікаўлены ў найлепшым выніку.

Мая педагагічная практыка паказала, што вельмі мала дзяцей з нізкай матывацыяй навучання, дзяцей, якія нічога не хочуць ведаць і рабіць, асабліва ў пятых-шостых класах. Практыкуемыя мною формы работы заклікаюць іх дзейнічаць. Аб гэтым сведчаць вынікі нашай працы ў канцы кожнай чвэрці і навучальнага года, а таксама вынікі прадметных алімпіяд, навукова-практычных канферэнцый і творчых конкурсаў.

3.2. Планую прадоўжыць займацца даследчай дзейнасцю на ўроках мовы ў 8-9 класах і як вынік – актыўна прыцягваць навучэнцаў да вучэбна-даследчай дзейнасці.

3.3. Дадзены педагагічны вопыт можа быць выкарыстаны настаўнікамі-філолагамі, якія пачынаюць займаюцца даследчай дзейнасцю. Кожны настаўнік індывідуальна можа выбраць метады і прыёмы даследчай дзейнасці ў залежнасці ад асаблівасцей развіцця дзяцей.

3.4. Вопытам работы мяркую падзяліцца на пасяджэнні вучэбна-метадычнага аб'яднання гімназіі і Пружанскага раёна, метадычным савеце гімназіі. Таксама распрацоўкі ўрокаў, на якіх арганізавана даследчая дзейнасць, планую накіраваць для друку ў часопіс “Беларуская мова і літаратура”.

Спіс літаратуры

1. Беларуская мова, 5-11 класы: вучэбная праграма для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовай навучання. –Мінск: НІА, 2012. – 53 с.
2. Сергеева, М. Г. Наука и образование в современном мире. / М. Г. Сергеева// Развитие исследовательской деятельности учащихся: метод. сб./ сост и ред. А. С. Обухов. – М. :Нар. Образование, 2001. – С. 33.
- 3.Толстой, Л. Н. Педагогические сочинения / Л. Н. Толстой: сост.Н. В. Вейкшан (Кудрявая). – М.: Педагогика, 1989. – 544 с.

Фрагмент урока ў 7 класе па тэме “Вытворныя і невытворныя прыназоўнікі” (урок праводзіўся напярэдадні 8 Сакавіка)

1. Арганізацыйна-матывацыйны момант.

Настаўнік. Сённяшні ўрок я хачу пачаць з прытчы.

Напярэдадні свайго нараджэння дзіця звярнулася да Бога: “Я не ведаю, што я павінна рабіць у гэтым свеце”. Бог адказаў: “Я падару табе Анёла, які заўсёды будзе з табой”. – “Але я не разумею яго мову”. – “Анёл будзе вучыць цябе сваёй мове. Ён будзе ахоўваць цябе ад усіх бед”. – “Як і калі я павінен вярнуцца да цябе?” – “Твой Анёл скажа табе ўсё”. – “А як завуць майго Анёла?” – “Не мае значэння, як яго завуць... ты будзеш называць яго МАМА”.

Чаму менавіта сёння я пачала гутарку пра маму? (Адказы вучняў).

2. Актуалізацыя раней набытых ведаў. Мэтавызначэнне.

Работа з тэкстам.

Я гля (ж, дж)у (у, ў,) яе вочы,

Што свецяцца шчас (?)цем,

Гла (ж, дж)у рукі сухія,

Прапахлыя зе (ль, лл)ем,

І хілюся да сэр (?)ца...

А трэба б (у, ў)пасці

Перад ёю — н (е, я)дужнай, сівой —

На калені...

- З якога твора гэтыя радкі? Назавіце аўтара? (Ніл Гілевіч “Маці”).

- Якім пачуццём прасякнуты гэты твор, чаму ён нас вучыць?

- Устаўце патрэбныя літары, растлумачце правапіс.

- Выпішыце прыназоўнікавыя словазлучэнні, прыназоўнікі падкрэсліце і вызначце значэнне прыназоўнікаў. Паспрабуйце прыдумаць сказы, у якіх падкрэсленыя вамі словы набылі б самастойнае лексічнае значэнне. Ці ўсе

падкрэсленыя вамі прыназоўнікі могуць выступаць у якасці самастойных часцін мовы? Зрабіце вывад.

Гэту прытчу можна выкарыстаць на Дзень маці.

Прыклады прытч:

Прытча пра дзве сахі

У аднаго селяніна былі дзве сахі. Абедзве яны былі аднолькавыя. Але адну саху селянін браў з сабою ў поле, а другая заставалася стаяць у куточку. Саха, якая выкарыстоўвалася ў працы, была прыгожай, бліскучай. Другая ж пачынала іржавець. Аднаго разу сяброўкі сустрэліся. – Скажы, чаму ты такая прыгожая? – спытала першая. А я ўвесь час прастаяла ў куточку, і паглядзі, што са мной сталася. – Гэта безработце цябе згубіла, – адказала ёй сяброўка.

Вучні, аналізуючы прытчу, прыходзяць да высновы, што праца робіць чалавека прыгажэйшым. Дзякуючы працы, чалавек узбагачаецца і духоўна і матэрыяльна.

Прытча пра іголку

Аднойчы мудрага чалавека спыталі, у чым сакрэт яго мудрасці, у чым ён бачыць асноўнае адрозненне паміж уласным розумам і розумам іншых людзей. Ён задумаўся, а затым адказаў: “Калі людзі шукаюць іголку ў стоце сена, то большасць спыняецца, як толькі знойдзе яе. А я працягваю пошукі, знаходзячы другую, трэцюю і, магчыма, калі мне вельмі пашанцуе, нават чацвёртую і пятую іголку”. Не спыняцца на дасягнутым.

Прытча пра мудрасць

Галодны і абарваны чалавек падышоў да рыбака і папрасіў яго накарміць. Рыбак паглядзеў на яго і сказаў : “Вось там ляжыць невад , вазьмі яго і аднясі да мора.” Чалавек агледзіўся , уздыхнуў, знайшоў невад і, нічога не разумеючы, пайшоў да мора. Рыбак паўшоў за ім. Яны селі ў лодку і выйшлі ў мора. Чалавек веславаў спачатку няўмела, а затым лепш і лепш і , нарэшце , сам прывёў лодку да таго месца , дзе яму прапанавалі спыніцца. Затым яны закінулі невад і злавілі рыбу. На беразе рыбак папрасіў чалавека набраць сухіх галінак, і яны разам распалілі вогнішча. Калі рыба была гатовая, яны наеліся, адагрэліся,

адпачылі. І тады чалавек спытаў рыбака: “ Чаму ты мне не даў хлеба, які быў у цябе ў хаціне, а прымусіў зрабіць усе гэта?”

Рыбак крыху прамаўчаў, а потым адказаў: “ Калі б я табе адразу даў хлеб, я б накарміў цябе адзін раз, а так я навучыў цябе быць сытым усё жыццё”.

Вось і мы будзем дабываць веды самі.

Загадка

Яна доўжыцца хвіліну, а ў памяці застаецца назаўсёды, ніхто не багаты настолькі, каб абысціся без яе, і няма такога бедняка, які не стаў бы ад яе багацейшым. Яна стварае шчасце ў доме, атмасферу добразычлівасці ў дзелавых адносінах і служыць паролем для сяброў. Яна – лепшае супрацьддзе, створанае прыродай ад непрыемнасцей. Здагадаліся? (Усмешка).

Старажытныя грэкі казалі, што добры настрой – гэта палова перамогі.

Прыклады эпіграфаў

✓ «Не святые гаршки лепяць». Можна зрабіць усялякую справу, калі за яе ўзяцца з жаданнем.

✓ Толькі тады веды робяцца нашым сталым набыткам, калі мы прыходзім да іх, здабываем іх самі.

Я. Колас

✓ Ой, мае вы **ягамосці**,
Вы прыйшлі да нас ў госці?
Цеснаваты гэты клас,
Але ўтульна будзе ў нас.
Мова родная пануе,
Шмат чаго ўрок рыхтуе.
Бог паслаў нам чынны дар:
Мова ў класе – уладар.
Непаўторная, жывая,
Мілагучная такая.

Даследуецца значэнне слова “ягамосці”

✓ Вось так яно часам бывае,

Што мы ў сумятлівым жыцці
Мінаем і не заўважаем
Красу сваіх родных мясцін.

М.Хведаровіч

- ✓ Добры дзень пачынаецца з добрай раніцы.
Добрая раніца пачынаецца з добрага надвор'я.
Добрае надвор'е пачынаецца з добрага настрою.
Добры настрой пачынаецца з усмешкі.
Усміхніцеся!

- ✓ Тое, што мы ведаем – агранічана.
Тое, чаго не ведаем – бясконцае.

Амар Хаям

- ✓ Любіце гэтую сваю святую зямлю аддана і да канца,
Іншай вам не дадзена, дый непатрэбна.

Уладзімір Караткевіч

- ✓ Трэба дома бываць часцей,
Трэба дома бываць не гасцем,
Каб душою ты стаў чысцей
І не страціў святое штосьці.

Рыгор Барадулін

- ✓ Разгадаўшы магічнае слова, вы даведаецеся, чаго я вам жадаю.
- 1. Той, хто займаецца пераплётам кніг.
- 2. Роботнік гардэроба.
- 3. Той, хто займаецца перапісваннем чаго-небудзь.
- 4. Той, хто скупляе што-небудзь для продажу або для іншых мэт.
- 5. Той, хто перайшоў на бок праціўніка і добраахвотна здаўся ў палон.
- 6. Той, хто нарыхтоўвае што-небудзь.
- 7. Рабочы, які займаецца пагрузкай або разгрузкай чаго-небудзь.

| | | | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|
| | | 1 | | | | | | | | | | | |
| 2 | | | | | | | | | | | | | |
| 3 | | | | | | | | | | | | | |
| | | | 4 | | | | | | | | | | |
| | 5 | | | | | | | | | | | | |
| | | 6 | | | | | | | | | | | |
| | | | 7 | | | | | | | | | | |

Адказы. 1. Пераплётчык. 2. Гардэробшчык. 3. Перапісчык. 4. Скупшчык. 5. Перабежчык. 6. Нарыхтоўшчык. 7. Грузчык. **Ключавое слова – поспеху.**

Дадатак 2

- ✓ Усяго гаротней на зямлі –
Не атрымаць, чаго жадаеш...
Але яшчэ найгорш, калі
Чаго не хочаш, атрымаеш...
Няхай заўжды збываюцца вашы жаданні
- ✓ Жыві, шукай, усё рабі як след,
Каб на Радзіме твой свяціўся след.

Сяргей Грахоўскі

- ✓ Не бойцеся быць першапраходцамі ў любой справе. Не адступайце перад цяжкасцямі. Смела імкніцеся і стварайце, будзьце прыкладам заўсёды і ва ўсім.
- ✓ Тое, што я хацела вам даць на ўроку, падобна да цудоўнай яблыні, якая таемна шапаціць лісцем у спякоту. Тое, што я пры гэтым ведаю, усяго толькі галінка ад яблыні. Тое, што я паспела вам сказаць, усяго толькі яблык ад гэтай галінкі. Тое, што засталася ў вас, усяго толькі зярнятка. Але і з гэтых зярнятак вырасце цудоўная яблыня, якая будзе шапацець лісцем у спякоту.

Дадатак 3

Прыклады рэфлексіі

- ✓ Вязуць тры чалавекі цяжкае каменне.

- Што вы робіце? – пытаюцца ў іх.
- Валаку гэтыя праклятыя камяні, - злосна адказаў першы.
- Зарабляю сабе на хлеб, - стомлена прамовіў другі.
- А я хачу пабудаваць храм, - адказаў трэці, і твар яго прасвятлеў.

Пачуцці якога з гэтых трох чалавек адпавядаюць вашаму стану пасля сённяшняга ўрока? Чым для вас быў урок? Працай, якая пакінула толькі стому? Вы працавалі толькі дзеля адзнакі і пахвалы? А можа, вы будавалі храм? Зрабіце кожны свой выбар. (Вучні змяшчаюць фішкі на малюнку з грудамі камянёў, грашыма і храмам.)

✓ Што вы з сённяшняга ўрока выкінеце на сметнік? Што пакладзяце ў шуфляду? А што возьмеце з сабою? Аргументуйце сваю думку.

✓ Прыём “Незакончаны сказ”: я набыў....., я даведаўся....., мяне здзівіла....., у мяне атрымалася....., я здолеў.....

✓ Прыём “Лесвіца поспеху”: ведаю, разумею, умею.

Прыём “Аргументацыі”: на ўроку я працавала....., таму што.....; сваёй работай на ўроку я; урок мне спадабаўся.....

Дадатак 4

Распрацоўка ўрока беларускай мовы ў 6 класе

Тэма: Адмоўныя займеннікі, іх змяненне, утварэнне, правапіс

Мэта: стварыць умовы для асэнсавання вучнямі спецыфікі значэння адмоўных займеннікаў у кантэксце, дапамагчы засвоіць вымаўленне і правапіс, формы змянення, спосаб утварэння, сінтаксічную ролю ў сказе, сэнсава-стылістычную ролю ў тэксце; выпрацоўваць уменні вызначаць адмоўныя займеннікі ў тэксце, састаўляць сказы з адмоўнымі займеннікамі, вызначаць іх марфалагічныя прыметы, сінтаксічную і сэнсавую ролю ў сказе і тэксце; развіваць вуснае маўленне вучняў, маўленчыя і творчыя здольнасці;

ствараць умовы для выхавання цікавасці да духоўнай спадчыны беларусаў.

Тып урока: камбінаваны.

Форма: урок-даследаванне.

Абсталяванне: раздатчны матэрыял (памятка-дапамаганка; тэксты, карткі-заданні), мультымедынныя сродкі, падручнік, куточак “Залацінкі мудрасці”, эпіграф.

Ход урока

1. Арганізацыйны момант.

Слова настаўніка.

- Я вітаю тых, хто любіць спяваць.
- Я рада бачыць тых, хто займаецца спортам,
- Мне прыемна сустрэцца з тымі, хто любіць вандраваць.
- Я кажу “Добры дзень” усім тым, хто сёння завітаў да нас у клас.

Звярніце, калі ласка, увагу на гэтыя кветкі (слайд). Адны з іх прыгожыя, яскравыя, яны цвітуць і радуюць вока. А другія, наадварот, амаль засохлі.

- Як вы лічыце, што з’яўляецца прычынай такой розніцы? (Адказы дзяцей).
- Многае ў свеце і наогул у жыцці залежыць ад нашых адносін да ўсяго, што нас акружае. І я веру і спадзяюся, што сёння на ўроку вы будзеце такімі яскравымі кветкамі. І ваша непаўторнасць і шчырасць дапаможа нам у сумеснай працы.

2. Актуалізацыя ведаў.

Слова настаўніка. Давайце дамовімся, мае даражэнькія, што вы ўсе сёння маладыя пачынаючыя навукоўцы, а я – ваш кіраўнік.

Я ўпэўнена, што наша сустрэча будзе цікавай, нашы адкрыцці – радаснымі, а вынік працы – плённым і зразумелым для ўсіх.

Я як кіраўнік нашай даследчай установы хачу зараз праверыць, ці маеце вы права быць навуковымі супрацоўнікамі. І для гэтага прапаную гульнію ”Так ці не”: так – 1, не – 0.

- Займеннік – гэта самастойная часціна мовы, якая ўказвае на прадмет, прымету і колькасць, не называючы іх 1
- Усе займеннікі змяняюцца па родах і ліках 0
- У сказе займеннікі выступаюць у ролі розных членаў сказа 1
- Я, ты, мы, вы, самы – гэта ўсе асабовыя займеннікі 0

- Зваротны займеннік не мае назоўнага склону 1
- Прыстаўка абы- з няпэўнымі займеннікамі пішацца разам 0

Настаўнік: А цяпер агучце, што ў вас атрымалася (Адказы).

У вас так атрымалася: 101010. Калі так, то значыць вы ўсе супрацоўнікі нашага даследчага інстытута. Няхай і адзнакі ў вас будуць такімі.

3. Новая тэма і мэтавызначэнне.

Настаўнік: Кожны з нас кіруецца адпаведнымі прынцыпамі, якія яму дапамагаюць. І я прапаную вам скласці дэвіз нашага ўрока.

(на дошцы на асобных лістах хаэтычна расстаўлены словы. Трэба іх па парадку размеркаваць). Складзены сказ з рассыпаных слоў запішыце ў сшытак.

“Нічога не робіцца само сабою”.

- Зачытайце атрыманы сказ і растлумачце яго сэнс.
- Знайдзіце словы, у якіх схаваны арфаграмы.
- Назавіце займеннікі ў сказе.
- Знайдзіце той займеннік, пра які мы нічога не ведам.

(Адказы дзяцей)

Так, пачынаючыя навукоўцы, перад намі новае даследаванне. Якое? (Адказы вучняў). Агучванне мэт на мове вучняў.

- Самастойнае набыццё ведаў.

Настаўнік: Любое даследаванне пачынаецца з тэарэтычных ведаў. Наша тэарэтычная лабараторыя пачынае сваю работу. Калі ласка, звярніцеся да падручніка с. 208. А я ў гэты час кожнаму з вас даю памятку-дапамаганкі.

(Работа ў парах: ты мне, я табе)

Настаўнік: І так мы справіліся з тэарэтычнай часткай нашага даследавання, а любую тэорыю трэба падмацоўваць практыкай. Чым мы зараз і займёмся.

4. Першаснае замацаванне.

1.”Бюро знаходак”. (Праца з тэкстам у парах). На кожную парту даюцца тэксты.
Для першага рада:

Вясновым ранкам я выйшаў на бераг Нёмана. Нідзе нікога не было бачна. З-за Нёмана чуліся галасы кнігавак. Нішто не перашкаджала час ад часу булькатаць

імклівай вадзе. Буслы, нічым не ўстрывожаныя, спакойна заклекаталі:
“Сустракайце, мы прыляцелі на родныя гнёзды!”

1. Дакажыце, што гэта тэкст.
2. Вызначце тэму і асноўную думку.
3. Знайдзіце адмоўныя займеннікі.
4. Вызначце іх ролю ў тэксце.
5. Ці часта адмоўныя займеннікі сустракаюцца ў тэкстах?

Для другога рада:

Красавік. У хвойніку заспявалі берасцянікі. Ніхто не перашкаджае іх спеву. На ўзлеску нікога не відаць. Блакітнымі агеньчыкамі мігцяць пралескі. Што за чуды можна ўбачыць у гэты час!

1. Дакажыце, што гэта тэкст
2. Вызначце тэму і асноўную думку.
3. Знайдзіце адмоўныя займеннікі.
4. Вызначце іх ролю ў тэксце.
5. Ці часта адмоўныя займеннікі сустракаюцца ў тэкстах?

Для трэцяга рада:

Вясна пачалася неяк раптоўна. У небе заспяваў жаваранак. Людзі, якія чулі гэты дзіўны спеў, спыняліся. Але ніхто не мог адшукаць яго ў яркім вясновым блакіце. Жаўранкавым спевам звінела ўсё наваколле.

1. Дакажыце, што гэта тэкст.
2. Вызначце тэму і асноўную думку.
3. Знайдзіце адмоўныя займеннікі.
4. Вызначце іх ролю ў тэксце.
5. Ці часта адмоўныя займеннікі сустракаюцца ў тэкстах?

(Адказы і праверка).

5. Замацаванне.

А) Прыём ”Канструктары”. Праца з карцінай.

- Любы даследчы інстытут не абыходзіцца без эксперыменту. Мы таксама паспрабуем правесці эксперымент і наколькі ён будзе ўдалы, будзе залежыць

ад вас. Перад вамі карціна, можа, для вас незнаёмага мастака Анатоля Бруно. Паглядзіце ўважліва і скажыце, якая пара года адлюстравана?(Адказы: вясна).

- Так, Анатоль Бруно паказаў надыход вясны.

- А ці ведаеце вы святкаванне якога народнага абраду прыпадае на 14 сакавіка? (Гуканне вясны).

- Вясну нашы продкі сустракалі своеасабліва, бо ад яе залежаў будучы ўраджай і хацелі дагадзіць вясне – урачыста яе заклікалі.

- Калі ласка, апішыце яе некалькімі сказамі. Увага! У вашых тэкстах павінны быць займеннікі, пажадана адмоўныя.

(Працуюць вучні індывідуальна, самастойна).

-А цяпер праверым, але будзьце ўважлівыя.

(Зачытваюць 2-3 тэксты)

- Дзеці, а былі ў тэкстах займеннікі? А якія па разрадах былі займеннікі? (Адказы)

Эксперымент удаўся.

Б) Прыём “Фантазёры”

- Кожны даследчык – гэта маленькі фантазёр. Давайце паспрабуем пафантазіраваць на тэму “Калі б я быў..., то...”, ужываючы толькі адмоўныя займеннікі. Сказ дапісвае кожны з вас, але кожная лабараторыя выконвае сваё заданне.

- Напрыклад: Калі б я была чараўніцай, то нікога не пакінула б у бядзе.

1 лаб.- Растлумачыць правапіс адмоўных займеннікаў.

2 лаб. – Вызначыць сінтаксічную ролю адмоўнага займенніка.

3.лаб. –Марфалагічныя прыметы адмоўнага займенніка.

(Даём карткі з адмоўнымі займенніка: ніякі, нікая, ніхто, нікога, нічым, ні пры якім, ні пры якіх, ніякаму, ні з кім, нічога). (На слайдзе адмоўныя займеннікі)

- На жаль, працэс нашага даследавання падышоў да свайго завяршэння. Мы сёння ўсе стараліся. Усе працавалі плённа і пераканаліся ў тым, што “Нічога не робіцца само сабою”.

7. Рэфлексія.

- А цяжка вам было рабіць даследаванне, праводзіць эксперыменты?
- А якім яно было? Падбярыце да назоўніка “даследаванне” прыметнік.
- Пачну я, каб вам было лягчэй. Для мяне даследаванне было плённае.
- А для цябе? (Па адным слове ад кожнага)

8. Заключнае слова настаўніка Я задаволена вашымі адказамі (каментар работы вучняў на ўроку).

- Прапаную прадоўжыць даследаванне займенніка дома.

9. Дам. зад. с.209, пр.401, падрыхтаваць паведамленне на тэму “Туканне вясны”.

- Настаўнік: На развітанне я кожнаму з вас на памяць аб нашай сустрэчы хачу падарыць кветку шчасця (дорыцца кветка з пажаданнямі).

Дадатак 5

Прыклады творчых заданняў

Тэма “Стылі маўлення”

Пра які стыль вам трэба было б расказаць, зыходзячы з таго, што пакладзена на вашу парту? Абгрунтуйце свой адказ. (На розныя сталы кладуцца газета, зборнік вершаў, заява або Канстытуцыя РБ, слоўнік ці энцыклапедыя, запіска на бытавую тэматыку. Вучні, якія сядзяць за гэтым сталом адказваюць, іншыя (пры неабходнасці) дапаўняюць).

Адказы: газета - публіцыстычны, зборнік вершаў - мастацкі, заява або Канстытуцыя РБ - афіцыйна-дзелавы, слоўнік ці энцыклапедыя - навуковы, запіска на бытавую тэматыку – гутарковы.

Запоўніць табліцу (на любы стыль)

Гутарковы стыль маўлення

| | |
|----------------|--|
| Сфера ўжывання | Бытавыя зносіны, неафіцыйныя зносіны ва ўсіх сферах жыцця. |
| Форма | Вуснае дыялагічнае (рэдка маналагічнае), маўленне і |

| | |
|---------------------|--|
| рэалізацыі стылю | сяброўскія Запіскі ці лісты, асабісты дзённік... |
| Функцыі стылю | Абмен думкамі, пачуццямі, паведамленнямі на бытавую тэму |
| Прыметы стылю | Дыялагічная форма маўлення, наяўнасць агульнаўжывальнай і размоўнай лексікі, прастамоўных выказаў, слоў са значэннем імгненнага дзеяння (скок, бразь). Выкарыстанне формул маўленчага этыкету (добры вечар, смачна есці). Эмацыянальнасць. Вялікая роля жэстаў, мімікі, інтанацыі. Няпоўныя сказы. Клічныя і пыталыныя сказы. Шмат выклічнікаў, звароткаў. |

Тэма “Дзеяслоў”(6 клас)

Мы ўмелыя работнікі, аратыя і плотнікі, сена касілі, будавалі дом, што рабілі... нажом для рэзкі торфу - ...(рэзалі); цапамі - ... (малацілі); касой - ... (касілі); лазой - ... (плялі лапці); рубанкам - ... (стругалі); рагачом - ... (пераварочвалі сена); драўлянай сахой - ... (акучвалі бульбу); бараной - ... (баранавалі поле); плугам - ... (аралі).

Тэма “Лічэбнік” (6 клас)

Упісаць патрэбныя даты. Лічэбнікі запісаць словамі.

У ноч з _____ студзеня на _____ сустракаюць Новы год. Гэта самае любімае свята многіх людзей. А _____ святкуюць Каляды. _____ адзначаюць Дзень перамогі, _____ Дзень Незалежнасці. _____, у Міжнародны жаночы дзень, мы віншваем мам, бабуль, сясцёр і сябровак. А _____, у Дзень абаронца Айчыны, віншаванні прымаюць мужчыны, хлопцы і нават хлопчыкі.

А яшчэ ў кожнага чалавека ёсць яго асабістае свята – дзень нараджэння. Я нарадзі(ў, ла)ся _____ года.

(Для даведак: 1 студзеня, 3 ліпеня, 7 студзеня, 9 мая, 23 лютага, 31 снежня,

8 Сакавіка.)

Прыйшли сенья на ўрок лічэбнікі 2 і 3 і гавораць: “Не хочам мы больш быць лічэбнікамі. Надакучыла. Ператварыце нас, калі ласка, у іншыя часціны мовы.

Як жа іх ператварыць у назоўнікі, прыметнікі, дзеясловы, прыслоўі?

Адказы: двойка, дваіны, дваіцца, двойчы; тройка, траіны, траіцца, тройчы і інш.

Тэма “Антонімы” (5 клас)

Спісаць, замяняючы выдзеленыя словы антонімамі. Дзе трэба, змяняйце формы слоў.

Восень лічыцца сумнай парой. Гаснуць у гэты час яркія фарбы на лугах і палях. Змаўкае лес. Птушкі адлятаюць у вырай. Хмурнее неба. Уся прырода замірае. Цішай, напоўнена зямля. Сонца быццам слабее, робіцца нядужым. Ёсць асаблівае хараство ў асенніх фарбах.

Вясна лічыцца радаснай парой. Загараюцца ў гэты час яркія фарбы на палях. Гамоніць лес. Птушкі прылятаюць з выраю. Яснее неба. Уся прырода ажывае. Гулам напоўнена зямля. Сонца быццам мацнее, робіцца дужым. Ёсць асаблівае хараство ў вясенніх фарбах.

Тэма “Тэкст” (6 клас)

Размясціць сказы так, каб атрымаўся тэкст. Якімі часцінамі мовы з’яўляюцца выдзеленыя словы. Устаўце прапушчаныя літары.

1. Першага в..расня Наташа нарвала кветак і пайшла ў школу з прыг..жым букетам.
2. Ц..лае лета дз..ўчынка палівала іх.
3. Увесну Наташа паса..іла кветкі.
4. У кв..тніку зацвілі духм..ныя гваздзікі, б..лыя рамонкі, махрыстыя астры.

Тэма “Рэчыўныя назоўнікі” (6 клас)

У вас на картках запісаны назвы беларускіх народных страў і словы “самазванцы”. Выпісаць рэчыўныя назоўнікі, растлумачыць значэнне.

Жур, магерка, поліўка, мачанка, конаўка, верашчака, брында, хрусты, панёва, глазуха, мянташка, локшыны, ламанцы, мачыльня, наліснікі, абліваха, панцак, калдуны, жырандоль, капытка, жлукта, узвар, збінец, гэбель.

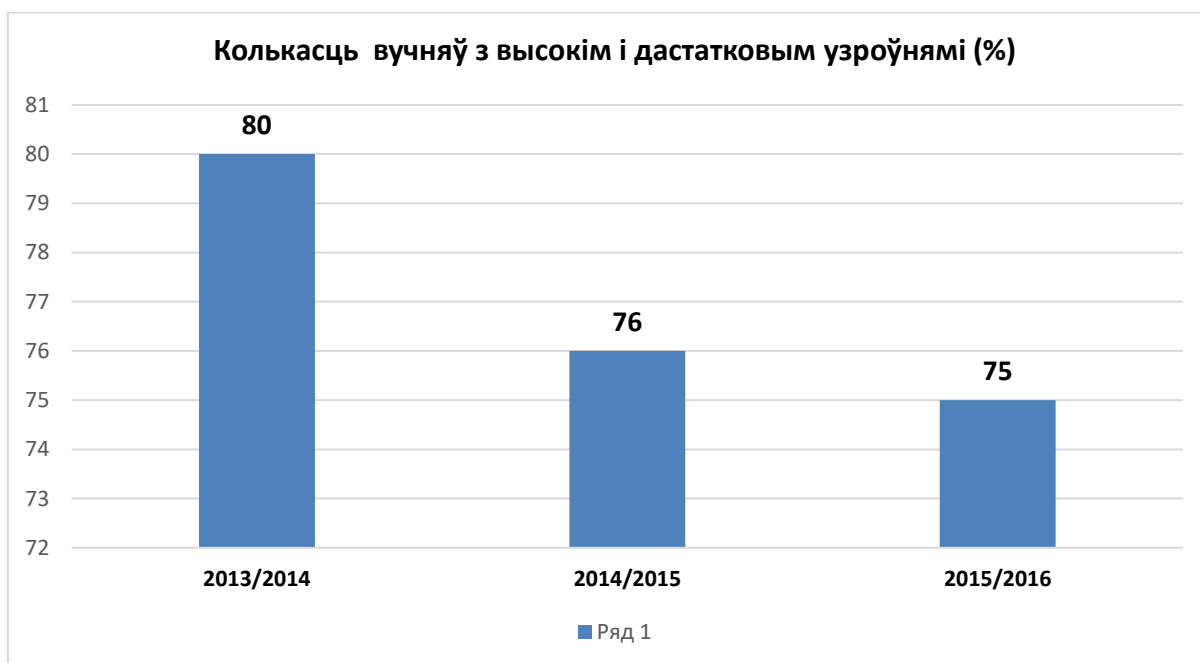
Тэма “Злучнік” (7 клас)

Падзяліць тэкст на сказы, паставіўшы паміж імі знакі прыпынку.

Спакойныя паўнаводныя рэкі, чыстыя крыніцы пад светлай засенню дубоў і вольхаў(.) (А,а) яшчэ бязмежныя нівы і заўсёды ласкавае сонца над імі(.) (І,і) ціхія лясныя дарожкі праз палявую шыр(.) (А,а) там вёскі, птушыны гоман, прываблівая далечыня, прыволле(.) (І,і) ўсё гэта зліваецца ў нейкі дзіўна пяшчотны, ні з чым не параўнаны адбітак(.) (Усё,усё) гэта ёсць краса, след розуму і рук чалавека.

Дадатак 6

Маніторынг якасці ведаў



Дадатак 7

Удзел у алімпіядах

| Навуч. год | Прозвішча ўдзельніка | Другі этап | Трэці этап |
|------------|----------------------|------------|------------|
| 2012/2013 | Куцюк Юлія | Дыплом І | |
| | Свідуновіч Аліна | Дыплом ІІ | |
| 2013/2014 | Свідуновіч Аліна | Дыплом І | |
| | Ануфрыенка Ганна | Дыплом І | |
| | Ізбіцкая Марыя | Дыплом ІІІ | |

| | | | |
|-----------|--------------------------------------|------------------------|------------|
| | Куцюк Юлія | Дыплом ІІІ | удзел |
| 2014/2015 | Свідуновіч Аліна Ануфрыенка Ганна | Дыплом І Дыплом І | |
| 2015/2016 | Ануфрыенка Ганна Куцюк Юлія | Дыплом ІІІ Дыплом І | Дыплом ІІІ |
| 2016/2017 | Свідуновіч Аліна | Дыплом І | удзел |

Дадатак 8

Удзел у навукова-практычных канферэнцыях і творчых конкурсах

| | | |
|--------|--|-----------|
| 2010г. | Хворост Вольга. Абласная канферэнцыя “Ад творчасці настаўніка – да творчасці вучня” | Дыплом І |
| 2010г. | Хворост Вольга. Рэспубліканская навуковая канферэнцыя “Беларуская філалогія і культура на сучасным этапе: праблемы, тэндэнцыі, перспектывы”. (“Антрапонімы в.Кацёлкі Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці”) | Дыплом ІІ |
| 2011г. | Хворост Вольга. Раённая навукова-практычная канферэнцыя “Выслоўі ў кнізе Я.Баршчэўскага “Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях” і іх інтэрпрэтацыя праз прызму часу” | Дыплом І |
| 2013г. | Свідуновіч Аліна. Раённы конкурс эпістальнага жанру “Напішы пісьмо аб тым, чаму вада з’яўляецца каштоўнай крыніцай” | ІІ месца |
| 2013г. | Куцюк Юлія. Раённы конкурс “Здравствуй, мир” у намінацыі “Паэтычнае чытанне” (“Балада пра дабрыню”). | ІІ месца |

| | | |
|--------|---|---------------------------|
| 2015г. | Куцюк Юлія. Даследчая работа “Вобразы кветак у творах беларускіх аўтараў”. | Дыплом II на абласной НПК |
| 2016г. | Свідуновіч Аліна. Раённы этап краязнаўчых конкурсаў «Радзіма — спадчына — мой гонар», «Мой род, мая сям’я». | III месца |
| 2016г. | Ануфрыенка Ганна. Раённы этап абласной экалагічнай акцыі «Падтрымаем птушак!» у намінацыі “Апавяданне” | II месца |

